

Bodil-Marie Gades tale ved uddelingen af Årets Danske Tale 2025

Taler

Bodil-Marie Gade
Repræsentant for fagjuryen ved
Årets Danske Tale

Dato

11. november 2025

Sted

Vartov, København

Omstændigheder

Talen er en analyse af og begrundelse for fagjuryens valg af Heini í Skorini tale som Årets Danske Tale 2025. Gade udtaler sig i talen som repræsentant for juryen.

- 1 En ufestlig festtale.

Eller med Heini í Skorinis egne ord en mere ”dyster end festlig tale”.

- 5 Selv om denne karakteristik langt fra indfanger hele den tale, vi nu tildeler prisen Årets Danske Tale 2025, så er det alligevel ord, der indfanger den oplevelse, vi i juryen havde, da vi læste talen med titlen ”**Diktatorer i uniformer og techgiganter i hættetrøjer – nogle tanker om ytringsfrihedens oversete tvilling**”.

10

- Dyster, skræmmende og præget af en for genren usædvanlig mængde information og grundigt udfoldet argumentation – sådan blev talen beskrevet, da vi drøftede den i juryen. Vi oplevede en tale, der maner til eftertanke, og netop talens alvor er en af dens mange styrker.

15

- Talen blev holdt i forbindelse med den afsluttende festmiddag på sommerkurset Menneske og borger – om demokratiets største udfordringer i 2025, arrangeret i et samarbejde mellem Rahbeks Højskole og Grundtvigs Højskole. Kurset, som for tredje år i træk var dedikeret til ”dannelse i liberalt demokrati og medborgerskab”, havde i år ”nutidens største udfordringer for folkestyret” som tema.

20

- Trods sommerkursets alvorlige emne aktiverer festmiddagen som ramme en forventning om en festlig og opløftende tale.

25

Talen indledes da også på klassisk festtalemanér med en humoristisk og let tone, hvor afsenderen etablerer sit etos ved at udvise selvironi og velvilje over for sit publikum:

“Det er mig en stor ære at befinde mig her på Grundtvigs Højskole iblandt jer i aften. Jeg er glad for, at I er så rummelige, at I åbner dørene for lidt suspekt, nordatlantisk infiltration i den sydlige del af kongeriget. Men jeg siger som de gør i Science Fiction-filmene, når fremmede væsener lander på ukendte planeter: I Come in Peace!”

Men fra det lette og humoristiske glider talen over i det alvorlige og kritiske. Etosdyden velvilje over for publikum suppleres nu af de to øvrige klassiske etosdyder: Klogskab og moralsk karakter, som kommer til udtryk gennem talens intellektuelle og etiske dimensioner. Heini í Skorini bruger dermed anledningen – ikke til fejring, men til en advarsel om de udfordringer, der truer åndsfriheden i dag.

Dette greb – at bruge festens ramme som bagtæppe for alvor, refleksion og intellektuel fordybelse – er et udtryk for kairos: evnen til at gribe øjeblikket og udnytte konteksten. Publikum forventer fejring; í Skorini giver dem eftertanke. Alvoren fremstår netop så stærk, fordi den står i kontrast til situationens lette stemning.

Efter indledningen bevæger talen sig over i en fortællende og reflekterende del. Heini í Skorini trækker tråde til Salman Rushdie, Muhammed-krisen, Pussy Riot, Charlie Hebdo og senest mordet på Samuel Paty – historiske episoder, hvor ytringsfriheden er blevet alvorligt udfordret. Denne narrative strategi skaber en analogisk og historisk struktur: fortidens konflikter fungerer som spejl for nutiden.

Gennem disse analogier fører Heini í Skorini publikum fra den ydre trussel mod friheden – i form af censur og vold – til den indre trussel – i form af digital overflod og informationskaos. Han formulerer dermed et logosbåret argument i tre trin: Først historiske eksempler på klassiske ytringsfrihedskonflikter, dernæst nutidens udfordringer med informationsoverflod og tab af indsigt, og til sidst en udvidet forståelse af frihed, som ikke alene omfatter retten til at tale, men også retten til at vide.

Talens vendepunkt indtræffer, da Heini í Skorini stiller skarpt på nutidens pres på åndsfrihed og dannelse og advarer om, at det ikke kun kommer fra ”diktatorer i uniformer” eller ”wannabe diktatorer i kasketter”, men også fra

70 ”techgiganter i hættetrøjer”.

I forlængelse heraf introducerer í Skorini begrebet informationsfrihed, som han kalder ”ytringsfrihedens lidt oversete og mere introverte tvilling”.

75 Han definerer den som ”retten til at modtage og opsøge viden og sandhed. Muligheden for at blive klogere og få adgang til oplysninger, som man behøver for at være et oplyst menneske og en kritisk borger.”

Ved at skabe en metaforisk tvilling til ytringsfriheden udvider han

80 frihedsbegrebet og sætter ord på en vigtig erfaring: At retten til at tale mister mening, hvis evnen til at lytte og forstå svækkes.

Med effektfulde sproglige virkemidler i form af triaden og allitterationen gør Heini í Skorini sine modtagere opmærksomme på, at vi her 20 år efter

85 Muhammed-krisen står i en ny slags krise:

”Ikke med boykot, bombetrusler og brændende ambassader, men med algoritmer, informationsbobler og manipulerede virkeligheder. Informationsfriheden er ikke bare truet af statslig censur – men også af kaos og

90 støj.”

Denne konstatering udnytter í Skorini til at tale ind i netop den situationelle ramme, han står i – på højskolen – idet han anaforsisk siger:

95 ”Derfor er det ikke nok at forsvare retten til at sige noget. Vi må også skabe rammerne for at vide noget. Derfor skal informationsfriheden ikke kun beskyttes juridisk, den skal også dyrkes kulturelt. Det kræver oplysningsinstitutioner, uafhængig journalistik, biblioteker, frie universiteter – og højskoler. Steder, hvor man også lærer at lytte, læse, tænke og tvivle.”

100

Netop dette – at kunne lytte, læse, tænke og tvivle – fremhæves i talen som vores modvægt mod den støj og det kaos, som præger vores digitale tidsalder.

105 Med endnu et strejf af humor fremfører Heini í Skorini, at løsningen ikke er: ”et autoritært cyberspace politi i Bruxelles eller et digitalt sandhedsministerium, der skal bestemme, hvad er sandt, hvad er falsk, hvad er rigtigt, og hvad er forkert”.

Pointen underbygges med fortællingen om en ”100 år gammel Muhammed-
110 krise”. Heini í Skorini redegør for, hvorledes en britisk satiretegning, der viste profeten Muhammed blandt historiske figurer, i 1925 udløste store protester i Indien. Tegneren havde oprindeligt ønsket at tegne Jesus, men chefredaktøren frarådede det af frygt for reaktioner fra kirken, de politiske myndigheder og læserne. Derfor blev Muhammed valgt som et mere ufarligt motiv. Episoden
115 viser, at det dengang var mere risikabelt at tegne Jesus end Muhammed i et vesteuropæisk demokrati. Gennem denne sammenligning viser í Skorini, at det, som anses for sandt eller acceptabelt, altid afhænger af den herskende tidsånd.

Eksemplet fungerer også som en historisk illustration af en af talens
120 hovedpointer: At kampen for ytringsfrihed ikke drejer sig om én bestemt religion eller ideologi, men om et princip, der gælder alle – at alle idéer, både religiøse og politiske, skal kunne kritiseres på lige vilkår. Pointen understreges yderligere af Heini í Skorini, når han kritiserer de kræfter i FN-systemet – hans eget forskningsfelt – der arbejder for et globalt blasfemiforbud.

125 Den historiske fortælleform giver talen tyngde. Heini í Skorini fremstår som en taler, der ikke blot kommenterer aktuelle konflikter, men sætter dem ind i en længere tradition. Når han henviser til George Bernard Shaw, Kopernikus, Galileo og Darwin, forankrer han ytringsfriheden i en idéhistorisk kontekst,
130 hvor fremskridt udspringer af modstand mod dogmer. Denne forankring understøttes, når han – igen med et strejf af humor – omtaler hovedpersonerne i den vestlige civilisations to idéhistoriske grundpiller (arven fra kristendommen og arven fra det antikke Grækenland), Jesus og Sokrates, som: ”nogle magtkritiske provokatører, der vidste alt om ’deplatforming’ og ’cancel culture’
135 og anklager om ’fake news’.”

De mange historiske og kulturelle referencer styrker Heini í Skorinis etos som et dannet og reflekteret menneske, men tonen bliver aldrig belærende – den er oplysende.

140 Indtil nu har analysen især fremhævet talens indholdsmæssige tyngde, men styrken ligger ikke alene her. Talen fortjener også opmærksomhed for sin form,

145 hvor et veludført teksthåndværk tydeligt kommer til udtryk. Gennem hele talen anvendes sproglige virkemidler, der understøtter pointerne med et klart og levende sprog.

Metaforer bidrager til at gøre det komplekse mere nærværende og forståeligt, som når angreb på ytringsfriheden kaldes et “røntgenbillede af vores eget
150 demokrati”, eller når de digitale problemer visualiseres gennem opremsningen: “vi drukner i posts, clicks, virale videoer og halve sandheder”.

Algoritmer og sociale medier personificeres og tilskrives menneskelige motiver, idet de fremstår som “ikke interesserede i sandhed, men i opmærksomhed”.

155

I talen møder vi også paronomasien: ”Og så forvandles åndsfrihed til åndstomhed”, hvor den lydlige lighed mellem ordene understreger den meningsmæssige kontrast, så modsætningen mellem frihed og tomhed både semantisk og klangligt forstærkes.

160

Ud over de allerede nævnte triader og opremsninger skaber også anaforer rytme, logisk progression og klarhed, som når Heini í Skorini siger:

165 “Når vi begynder at tilpasse europæiske demokratier for at tilfredsstille voldelige og udemokratiske kræfter. Når et land som Danmark f.eks. vedtager nye love, som beskytter religiøse symboler eller tekster efter pres fra islamistiske regimer.”

Humor, selvironi og underdrivelse, som vi især så i begyndelsen, kombineres med hyperbler, fx “alle råber, men ingen bliver klogere”, mens retoriske
170 spørgsmål og deres opfølgende svar vækker modtagernes opmærksomhed og inviterer til refleksion:

175 “Hvorfor? Måske fordi pengestyrede algoritmer i vores digitale økosystem ikke er interesserede i sandhed, men i opmærksomhed. Og hvad skaber mest opmærksomhed? Det gør vrede, ekstreme ytringer, chok og sensation.”

Heini í Skorinis tale kombinerer således indholdsmæssig tyngde med klar struktur og et klart og levende sprog.

180 Heini í Skorini afslutter sin tale med at understrege sammenhængen mellem friheden til at udtrykke sig og friheden til at søge viden som to uadskillelige sider

af et demokratiske dannelsesideal.

185 Det sker med en afsluttende opfordring:

”Så, kære højskole-elever. Måske kan vi sige, at ytringsfriheden er retten til at tænke højt og larme. Informationsfriheden er retten til at modtage viden, blive klogere og lytte til noget, der ikke er komplet vår. Og et robust demokrati fungerer kun, når vi gør begge dele – og stadig kan spise frokost sammen bagefter.”

Med denne afslutning minder í Skorini modtagerne om, at demokrati ikke blot handler om principper, men også om evnen til at leve med uenighed i fællesskab.

Ved at bruge festens ramme som afsæt for alvor og refleksion nuancerer Heini í Skorini festtalegenren og knytter an til en klassisk dannelsestanke, hvor frihed forstås som både ret og ansvar. Med en afbalanceret blanding af humor og alvor taler han både til følelse og fornuft og forbinder vor tids udfordringer med en længere idéhistorisk tradition.

Talen viser, hvordan ’ordet’ stadig kan være et dannelsesrum – et sted, hvor vi ikke blot genbekræfter retten til at tale, men også erkender forpligtelsen til at forstå. Netop derved bliver Heini í Skorinis ”ufestlige festtale” en stilfærdig, men tydelig fejring af demokratiets kerne.

Tillykke med prisen!

210

Kilde

Manuskript tilsendt af taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

215

Tags

Prisuddelingstale, Årets Danske Tale

Relateret

Heini í Skorinis tale ved Rahbeks sommerhøjskoles afsluttende festmiddag 25. juli 2025

220

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/bodil-marie-gades-tale-ved-uddelingen-af-arets-danske-tale-2025>